

Crikvenička groblja

Slavko Matejčić, dipl. oec.

UDK/UDC 718(497.572Crikvenica)(091)

Petak, HR-51260 Crikvenica

Izvorni znanstveni članak – original scientific paper

smateji1@gmail.com

Autor u radu donosi povijesni pregled posljednjih počivališta, od najstarijih prapovijesnih nalaza na predjelu Stolnič, nalaza iz razdoblja antike u sklopu rimskoga Ad Turresa, srednjovjekovnog groblja Stranče-Gorica u bliskom zaleđu Crikvenice, zatim tri groblja vezana uz crkve: sv. Šimuna i Jude Tadeja u naselju Kotor, sv. Antona na Gorici i pavlinske Crkve BDM na ušću Dubračine, jednog kratkotrajno korištenog groblja na lokaciji današnjeg Gradskog kupališta, do sadašnjega i budućega crikveničkog groblja koje postoji tek u planskim dokumentima. Povijest crikveničkih groblja je zapravo povijest samoga mjesta Crikvenice i njegove urbanizacije. S porastom broja stanovnika, koji se u posljednjih 150 godina povećao za gotovo tri i pol puta, rastu potrebe za novim ukopištima. Stoga se koncem 18. i početkom 19. stoljeća otvaraju tri groblja na novim lokacijama, ali se iz urbanističkih razloga dva groblja zatvaraju, a ukopi sele na sadašnje crikveničko groblje. Prostorni resursi postojećeg groblja do krajnosti su potrošeni, pa je izrađena planska dokumentacija za novo groblje u blizini crikveničkog naselja Zoričići, ispod vrha Drenin.

Ključne riječi: Crikvenica, groblje, cimiter, stanovništvo

Uvod

Groblje je mjesto gdje se zakapaju tijela preminulih, ili kako to definira Zakon o grobljima Republike Hrvatske: *Groblje je ograđeni prostor zemljišta na kojem se nalaze grobna mjesta, komunalna infrastruktura i u pravilu prateće građevine.* Riječ grob dolazi od praslavenskog grebti (Opačić 2005) odnosno kopati, zakapati.

Porastom broja stanovništva nastanjenog na nekom prostoru javlja se potreba regulacije raznih područja ljudskog djelovanja, pa tako i sahranjivanja

pokojnika. Nije oduvjek država regulirala organizaciju grobljanskog prostora, upravljanje grobljima, korištenje grobnih mjesta i vođenje evidencije ukopa, nego je to spadalo u nadležnost lokalne zajednice, samoga mjesta, odnosno crkvene župe koja je o tome brinula stoljećima, a sve u nastojanju da se osigura pijetet i poštovanje prema pokojnicima te veza živuće zajednice sa svojim predcima.

Cilj je ovoga članka dati povjesni pregled groblja i ukopišta u okviru mjesta Crikvenice te utvrditi povezanost između organiziranja novih groblja i porasta broja stanovnika Crikvenice tijekom posljednjih tristotinjak godina. Pritom se željelo predstaviti način razmišljanja ljudi koji su odlučivali o tome kako će izgledati mjesno groblje i gdje ga smjestiti.

Antropolozi se slažu da se prvi znaci civilizacije kod homo sapiensa mogu registrirati s pojavljivanjem sahranjivanja pokojnika, pa onda arheolozi proučavanjem pogrebnih ostataka dolaze do uvida u način života i kulturnu razinu ljudskih zajednica. Različite civilizacije i religije na različite su načine postupale s pokojnicima. Kršćani smatraju da je čovječje tijelo posvećeno, odnosno da je to hram Duha Svetoga i da će kao takvo uskrsnuti nakon kraja svijeta, pa su stoljećima nastojali osigurati dolično mjesto za ukop svojih pokojnika, dok je kremiranje mrtvacu dozvoljeno kanonskim pravom Katoličke Crkve tek u novije vrijeme. Stoga su i stari Crikveničani groblja smještali blizu svojih crkava ili su ukope obavljali u njima, a gradili su i prigodne crkve i kapele na mjestima koja su izabrali za groblja. Pogrebni običaji zahitjevali su od starine da lijes s pokojnikom prije ukopa bude izložen u crkvi, na misi kojoj prisustvuju svi sudionici sprovoda. Ilustracije radi navodimo bilješku Bernarda Cara-Kujarice (Car-Kujarica, 1911 – 1925) o smrti i ukopu vlastite supruge: *Žena Bernarda Cara, Anica Car je preminula na utorak ujutro na 4 ure i pol na 8/X Godine 1918 a pokopana je na 9/X u sredu jutro za svetun misun i bila je na mise a nosili su ju Mikula Car Šimica, I Mata Car Bačo, I Stipa Car kolić, I Kuzma stojčić muž lojzin. Križ veliki je nosil mali martin Car drijaman. Mali križ je nosio mali miro lovrić biškupić.*

Ovdje je potrebno još navesti stariji naziv *cimiter* koji se ranije koristio u narodnom govoru, a nalazimo ga i u matičnim knjigama umrlih. Naziv dolazi od grčkog *koimeterion* – počivalište odnosno *koiman* – zaspati, što je u latinskom izvedeno u *coemeterium* (Wikipedia, 2015).

Stanovništvo Crikvenice

Da bismo mogli pratiti razvitak crikveničkih groblja, kao usporedni podatci poslužiti će nam pokazatelji o broju stanovnika Crikvenice kroz proteklih 327 godina. Teritorij mjesta Crikvenice jednak je području nekadašnje kotorske župe odnosno kasnije Crikveničke župe do 2001. godine kada je osnovana

nova župa sv. Antuna Padovanskog. Povijesno se tu ubrajaju sljedeća naselja: Sopaljska, Gromačini, Matkovići, Gerići, Kala, Gorica, Dužica, Kotor, Potkotor, Dolac, Gornji kraj, Benići, Dvorska, Podvorska, Petak, Cirkul, Obala i Prćavac. Tijekom vremena mnoga su od tih naselja spojena u jedinstveno urbano tkivo Crikvenice.

U sljedećoj tabeli daje se pregled broja stanovnika mjesta Crikvenice kroz više stoljeća. Podatci u zadnjih 160 godina temelje se na podacima Državnog zavoda za statistiku, dok su podaci za starije razdoblje prikupljeni iz raznih izvora i prema mjerilima statističke znanosti nisu dosljedni, međutim, svakako su zanimljivi jer daju jedan povijesni niz koji vjerojatno ne odstupaju puno od stvarnog stanja.

Pregled broja stanovnika mjesta Crikvenice od 1684. do 2011.

<i>Godina</i>	<i>Broj stanovnika</i>	<i>Izvor, autor i godina objave</i>
1684.	700	Bogović, Mile. 2003. <i>Senjsko-Modruška ili Krbavska biskupija</i>
1695.	746	”
1708.	822	”
1782.	1.010	Laszowski, Emilij. 1923. <i>Gorski kotar i Vinodol</i>
1784.	1.041	Krištafor, Vladimir. 1988. <i>Turistička Crikvenica</i>
1857.	2.007	Državni zavod za statistiku RH, 2015.
1869.	2.238	”
1880.	2.364	Lovrić, Edo. 1907. <i>Sjedište oblasti u Vinodolu</i>
1890.	2.635	”
1900.	3.248	”
1905.	3.831	”
1910.	3.553	Državni zavod za statistiku RH, 2015.
1921.	3.997	”
1931.	3.836	”
1948.	3.380	”
1953.	3.469	”
1961.	3.684	”
1971.	5.352	”
1981.	6.348	”
2001.	7.121	”
2011.	6.880	”

U razdoblju od 327 godina broj stanovnika povećao se za 6.180 ili 982,85 %, što iznosi godišnje prosječno povećanje od 3%. Ova prosječna stopa porasta broja stanovnika sastoji se od niza pozitivnih i negativnih događaja koji su kroz stoljeća utjecali na mijenjanje ukupnog broja stanovnika. Dovoljno se podsjetiti zaraznih bolesti, ratova, ekonomske emigracije s jedne strane te mirnih razdoblja ekonomskog napretka i doseljavanja s druge strane.

Porastom broja stanovništva u promatranom razdoblju rastu i potrebe za ukopnim površinama pa se tijekom navedenoga razdoblja u više navrata pred lokalnu zajednicu postavljao problem traženja novih lokacija za groblje. Teritorij mjesta Crikvenice određen Katastarskom općinom Crikvenica nije doživio bitnih promjena. Radi se o blago nagnutom lancu zadnjeg obronka Kapele koji se proteže od ulaza u Bakarski zaljev pa do ulaza u Novi Vinodolski koji prekida tok rječice Dubračine, a s jugozapadne strane omeđen je morskom obalom. Pad terena iznosi od 10% do 20% što je jače izraženo u području vrhova Drenina (380 m) i Obla (300 m). Sve ovo, a uzimajući i kraški sastav terena, predstavlja ne malu prepreku za formiranje terena za groblje.

Stanovništvo Crikvenice, a i cijeloga Vinodola, u prošlosti je živjelo na povišenim mjestim udaljenim od mora da bi se u 18. i 19. stoljeću to promijenilo. Usljed civilizacijskog napretka i jačanja države stanovništvo se spušta bliže morskoj obali gdje pronalazi nove mogućnosti zarade i ekonomskog napretka. Istom procesu izložena su i groblja. I ona su pratila sudbinu stanovnika ovog prostora, što najbolje ilustrira primjer naselja Kotor na istoimenom brijegu iznad današnje Crikvenice.

Predpovijesno i rimsko razdoblje obilježavaju pojedinačni grobni nalazi koji se tek u širem okviru rimske Provincije smještaju u svoj povijesni okvir. U srednjem vijeku, pogotovo nakon kristijanizacije slavenskih došljaka i gradnje prvih crkava, groblja se smještaju u blizini naseljenih mjesta.

Tragovi prapovjesnih i antičkih ukopišta

O stanju ukopa pokojnika u prapovijesnom razdoblju i antici doznajemo jedino preko pojedinačnih arheoloških nalaza do kojih se u pravilu dolazilo prilikom izvođenja zemljanih radova na infrastrukturnim objektima. Tako je u zaleđu brda Kotor na predjelu Stolnič, nakon radova na dalekovodu kojima je uništen jedan prapovijesni grobni humak, arheolog Ranko Starac uspio prepoznati ostatke groba iz kasnoga brončanog doba. Iako je grobna raka bila već devastirana, ostatci pokojnika i grobnih priloga spašeni su tako da se moglo odrediti razdoblje ukopa i pripadnost kulturi (Starac 2004). Bio je to grob kome je određena pripadnost *kulturi polja sa žarama iz razdoblja...kasnoga brončanog doba (XIII. do VIII. st. pr. Kr.), koja je nastala na prostoru Podunavlja, jugoistočnih Alpa i južnog Balkana, odakle se širila i po srednjoj Eu-*

Slika 1. Grobni humak na Stolniču. Snimio Ranko Starac 2003. god.

ropi, sve do njezina zapadnoga ruba; obilježava ju obred spaljivanja pokojnika i pohranjivanja pepela u žare, koje su se potom ukapale u zemljane rake unutar prostranih groblja, te štovanje boga sunca. (Hrvatska enciklopedija 2012).

Na Stolniču su prisutni svi elementi kulta, od spaljivanja pokojnika, ostatci keramičkih posuda u kojima je sahranjen pokojnik te ukrasi koji su pripadali pokojniku (vjerojatno ženskoj osobi) – igla, kopča i brončana narukvica. Sama raka formirana je od kamenih ploča koje su kasnije nasute kamenjem. Možemo pretpostaviti da je na prostoru današnje Crikvenice vjerojatno bilo još takvih humaka, ali su intenzivnom izgradnjom kuća uništeni bez mogućnosti da ih arheolozi istraže i evidentiraju njihove lokacije.

Iz antičkog doba potječe više ukopnih nalaza koje nisu otkrili arheolozi, pa njihov nalaz nije stručno obrađen. Krajem 19. stoljeća u špilji pored crikveničkog kamenog mosta preko Dubračine, na tadašnjem posjedu Ivana Župana, pronađeno je više antičkih urni, keramičkih svjetiljki i staklenih suznih bočica koje upućuju na postojanje naselja u antičko doba u blizini toga mjesta (Brunšmit 1895).

Za pretpostaviti je da je Pavao Ritter Vitezović boravio u Crikvenici 1702. godine za vrijeme svoga posjeta Senju, Novom, Bribiru, Bakru i Rijeci (Klaić, 1914). Te je godine zabilježio latinski tekst s nadgrobno spomenika iz rimskog doba koji se u to vrijeme nalazio u vrtu crikveničkog pavlinskog samostana. Kasnije je spomenik zagubljen što spominje i Josip Brunšmit u svo-

jim bilješkama. U novije vrijeme, nakon pomnog pregledavanja zidova i vrta bivšega samostana Tea Matejčić Jerić¹ utvrdila je moguće ostatke toga nadgrobno spomenika u temeljima baroknog kamenog portala na prilazu sadašnjem hotelu *Kaštel*². Pretpostavila je da su graditelji portala 1737. godine prepolovili rimski spomenik i po jednu polovicu stavili u temelje lijevog i desnog kamenog dovratnika. Međutim, natpis koji spominje Vitezović nije vidljiv na fragmentima koje je otkrila Tea Matejčić Jerić, pa ne možemo sa sigurnošću tvrditi da se radi o istom spomeniku. Vitezović je u navedenoj bilješci napomenuo samo da je taj kamen pred nekoliko godina izvađen (... *lapis ante paucos annos erutus...*) (Kurilić, 2014), ali nije naveo odakle. Moguće je da je izvađen iz zemlje, ali je isto tako moguće da je ranije bio uzidan u zvonik crkve Uznesenja BDM te su ga pavlini izvadili prilikom jednog preuređenja zvonika i kasnije koristili za izgradnju ulaznog portala samostanskog dvorišta. Pretpostavljamo da je sadašnji crkveni zvonik dograđivan u nekoliko navrata, što se može zaključiti na temelju njegova izgleda, veličine prozora i međukatnog kamenog ruba. O jednom takvom građevnom zahvatu vjerojatno je svjedočila ploča s upisanom godinom 1704. koja je prema bilješci crikveničkog župnika Antuna Rigonija (Rigoni 1914–1942: 32) bila uzidana kraj vrata zvonika župne crkve Uznesenja BDM. I ova je ploča tijekom jednoga od kasnijih popravaka uklonjena i izgubio joj se trag.

Prema Vitezovićevu prijepisu na ploči je stajao sljedeći natpis:

**L•FICILIO PROCLINO
PROC •QVI VIXI T
ANN•L•M•XI•D •
XVIII • POSTVMIA
VITALIS MAR•FEC•**

L(ucio) Ficilio Proclino, proc(uratori), qui vixit ann(os) L, m (en ses) XI, d (ies) XVIII. Postumia Vitalis mar (ito) fec (it). (Kurilić 2014), odnosno u prijepisu: Luciju Ficiliju Proklinu, porezniku, koji je živio 50 godina, 11 mjeseci i 19 dana podiže žena Postumia Vitalis. Tako nakon Sexta Metilija Maximusa imamo još dvije osobe iz antičkog Ad Turresa čija su nam imena poznata, a od kojih za Lucija Ficilija Proclina doznajemo i da je pokopan na području Crikvenice.

Da bismo mogli nešto više zaključiti o groblju antičkoga Ad Turresa, potrebno je reći nekoliko riječi o antičkim običajima i načinu ukapanja pokojnika. Rimski pogrebni običaji predstavljaju skup visoko foramliziranih pravila

¹ Tea Matejčić Jerić, povjesničar-amater.

² Tea Matejčić Jerić, Usmeno priopćenje, oko 2000. g

Slika 2. Barokni portal ispred hotela Kaštel. Snimila Sanja Škrgatić 2012. god.

Slika 3. Fragment rimske stele u podnožju baroknog portala. Snimila Sanja Škratić 2012. god.

kojima su Rimljani željeli osigurati prijelaz duše iz ovog u zagrobni život. Dio tih običaja prenesen je i u kasnija razdoblja, pa je dio toga došao i do naših dana (Tomorad 2014). Pogrebne ceremonije trajale su više dana i uključivale su rodbinu, prijatelje i robove, a nekad su i razne udruge brinule o pogrebu svojih članova. Ukop pokojnika vršio se izvan grada uz javne putove, a postojala su dva načina ukopa: inceneracijom (paljevski ukop), prilikom kojega bi se tijelo pokojnika spalilo i zatim bi se pepeo i kosti smjestile u urnu koja bi se zakopala u zemlju, te inhumacijom (skeletalni ukop) polaganjem pokojnika u grob. Sirotinja i robovi pokapali su se u zajedničke grobnice. Kod bogatijih građana i državnih dužnosnika devet dana nakon sprovoda priređivale su se borbe gladijatora. Iznad podzemnog dijela groba postavljao se spomenik s natpisom koji je kod bogatijih Rimljana pretvoren u građevinu – mauzolej.

Sustavnim iskapanjem lokaliteta *Igralište Crikvenica*, koje je počelo 2006. godine, otkrivena je kasnoantička nekropola usred tvornice keramičkih proizvoda koja nije više funkcionirala poslije 2. stoljeća. Godine 2012. pronađena su dva dječja groba (Šiljeg 2013) od kojih je jedan datiran u 4. stoljeće poslije Krista. Na istome lokalitetu pronađen je 2015. godine još jedan grob, ovoga puta kao paljevski ukop u urni³. Zanimljiva je činjenica da su, makar do sada, prona-

³ Usmeno priopćenje dr. sc. Goranke Lipovac Vrkljan, rujna 2015.

deni samo dječji grobovi. Znamo da su Rimljani malu djecu pokapali noću uz svjetlo voštanica (Tomorad 2014). Kako je kasna antika već pomalo nestabilno razdoblje, pogotovo na periferiji Carstva, to možemo razmišljati o tome da se ovo dječje groblje nalazilo negdje blizu naselja odnosno postaje Ad Turres, kako noćni sprovod djece ne bi utjecao na sigurnost naseobine. Otkrivena grobišta ukazuju na mogućnost da se antičko naselje nalazilo neposredno uz tvornicu keramičkih proizvoda, na prostoru današnjega nogometnog igrališta, a to je ujedno bio i najbliži pogodan lokalitet za podizanje naselja.

Srednjovjekovna groblja

Iz vremena ranoga srednjeg vijeka nemamo povijesnih izvora koji bi evidentirali ili spominjali onodobna groblja na užem prostoru Crikvenice. Ali zato imamo u neposrednoj blizini veliko starohrvatsko groblje na lokalitetu Stranče-Gorica (Cetinić 2011). Groblje je bilo u funkciji od polovice 8. do kraja 11. stoljeća te obuhvaća ukope prema starim poganskim običajima i one iz prijelaznog razdoblja pokrštavanja Hrvata. U razdoblju od 1974. do 1997. godine pronađeno je ukupno 186 grobova na površini od 1400 m² u blizini mjesta Semičevići (prijašnje Stranče) na putu Crikvenica – Tribalj. Iskopavanja

Slika 4. Ostatci crkve Sv. Šimuna i Jude Tadeja konzervirani 2007. godine. Snimila Jasna Doričić 2012. god.

i vremensko određenje ovog groblja kao i ostalih groblja na području Vinodola (Veli dol Križišće, Sv. Marija Tribalj, Njivice i Bribir) pokazuju solidnu naseljenost i udomaćenost Hrvata na području Vinodola u 8. stoljeću. Stariji horizont grobova iz 8. stoljeća i njihova poganska određenost daje prednost teoriji o franačkom kasnijem pokrštavanju Hrvata bar što se tiče Vinodola.

Pretpostavljamo da se srednjovjekovno groblje nalazilo i u naselju Kotor u blizini već spomenute crkve sv. Šimuna i Jude Tadeja, koja je imala status župne crkve od osnivanja župe kotorske, kao što to napominje u svome izvješću biskup Pio Manzador: *Est de Nomine SS. Ap(osto)lorum Simonis et Judae antiquitas erecta.*⁴ Crkva je prvotno bila sagrađena u romaničkom slogu negdje između 12. i kraja 13. stoljeća (Starac, 2008), a od starine je uz nju vjerojatno bilo i groblje koje se koristilo za sva naselja župe Kotor, dok su se viđeniji stanovnici Kotora pokapali u samoj crkvi. Godine 1468. knez Martin Frankopan daruje selo Kotor trsatskom franjevačkom samostanu (Barbarić 1983). Nakon toga dolazi do pregradnje stare crkve te ona dobiva bočne kapele kao i prošireno svetište u obliku manje četverokutne kule (Starac 2004: 178). S porastom turske opasnosti kula ujedno postaje zaklon za stanovnike Kotora od iznenadnih upada Turaka koji su harali po Vinodolu. Bočne kapele su u podzemlju dobile kripte tj. prostore za ukop pokojnika jer je crkva stisnuta između puta i vrha Kotora te je i groblje imalo ograničeni kapacitet. Osim anonimnih ukopa bez nadgrobnih ploča svećeničke grobnice bile su obilježene nadgrobnim pločama. Grob plovana Petra Župana prekrivala je ploča s natpisom iz 1664. godine, a Ivana Brnca ploča s natpisom iz 1669. godine. Ploče su kasnije izgubljene ili uništene zbog mnogostrukog ukapanja (Starac 2008: 29).

Ukopišta uz pavlinski samostan

Uz groblje na Kotoru pored crkve sv. Šimuna i Jude Tadeja koje je stoljećima služilo, javlja se nešto kasnije i groblje uz samostan fratara pavlina na ušću Dubračine u more. Prije nego je sagrađen samostan postojala je stara frankopanska crkvice posvećena uznesenju Blažene Djevice Marije na nebo uz koju je Nikola IV., krčki knez, a kasnije poznat kao Frankopan, 1412. godine sagrađio samostan i darovao ga fratrima pavlinima. U početku su pavlini trebali osigurati prostor za ukop samo samostanskih redovnika dok se kasnije, kako su širili samostan i crkvu, ukazala prilika da osiguraju grobnice za ukop stanovnika Crikvenice koji su bili naseljeni u blizini samostana, tj. u naseljima Dvorska, Gorica, Kala, Petak i Benići.

⁴ Biskupski arhiv Senj (BAS) Fasc. B 43(B)

Kada je 1659. godine rekonstruirana stara samostanska crkva Blažene Djevice Marije u novosagrađenoj bočnoj kapeli, koja je u početku bila posvećena sv. Katarini sijenskoj, ugrađena je kriptna koja se prvenstveno koristila za ukop redovnika. Osim toga, u dvorištu crkve postojalo je manje groblje i vanjska kriptna za ukop stanovnika Crikvenice. Za ukop u kriptu unutar crkve vanjski su korisnici 1718. godine plaćali zakup toga prava iznosom od 10 dukata, a kod svakog novog otvaranja groba radi novog ukopa plaćao se samo jedan mali dukat (Matejčić 2004).

Iz župne matice doznajemo o nizu ukopa u kripti i groblju kod fratara pavlina. Prema upisima u razdoblju od 1739. do 1788. godine na groblju ispred crkve Blažene Djevice Marije imamo 185 ukopa, u kriptama u crkvi 233 i u vanjskoj kripti 25 ukopa. Nakon 1788. godine nema više ukopa u crkvi i oko crkve. Ovi se brojevi otprilike poklapaju s navodima župnika Rigonija koji je nakon sto i trideset godina u kriptama unutar crkve pronašao 33 lubanje, ali je zato u vanjskoj dvorišnoj kripti-kosturnici pronašao preko dvjesto lubanja (Rigoni 2014 – 2042). To znači da su fratri pavlini povremeno kosti pokojnika prebacivali iz unutrašnjih kripti u vanjsku kriptu, a dio kostiju vjerojatno je još zakopan u dvorištu. Kao zanimljivost možemo navesti da se na stranici 234. za godinu 1766. spominje ukop prvog zabilježenog župnika Nikole Cara, odnosno *papa Mikule* koji je u tu maticu prvi počeo upisivati rođene, umrle, krizmane i vjenčane. Bio je pravi pop glagoljaš koji nije znao latinski. Vjerojatno ga je opismenio župnik, a možemo pretpostaviti da su mu pouku o vjeri dali pavlini ili belgradski kanonici. U matici je upisano: *Die 24. February obyt... Locus Sacer/dos Nicolaus Czar Munitus SS Sacra/mentis et sepultus est in Ecce B.M.V. in Cripta suorum consanguinem. Skiljan.* (Matična knjiga župe Kotor 1735–1793).

Ukop u crkvi bez kripthe značio je da se skida pokrov od kamenih ploča i polaže mrtvacu u raku koja se zatrpava i ponovo prekriva kamenim pločama. To nije baš ostavljalo uredan izgled crkve, pa se moralo ograničiti takve ukope samo na osobe crkvene hijerarhije i plemstvo. Takvu naredbu donosi Nikola IX. Frankopan 1644. godine naređujući novljanskim pavlinima i kleru da se kmetove pokapa na groblju te navodi sljedeće: *Osim toga tulikajše odlučujemo da od sih dob niedan kmet nima se unutar vcrikve zakopati, nego ako bi se namiril ki plemenit čovik ali redovnik; a to zato da crikva od sada čista potaracana a ne izkopana ter pogerdjena bude ostala, kako je do sih dob činilo se. Zač ni drugi ni zakon da bi se kmeti mertvi v crikvi zakapali nego v cimitru.* (Sladović, 1856). Ovu naredbu supotpisao je biskup senjski te kasnije, 1653. godine potvrdili Juraj i Fran Frankopan, djeca grofa Nikole IX. Takve naredbe sigurno su potakle crikveničke pavline da, kada su 1659. godine povećali i barokizirali staru frankopansku crkvu, dodaju istoj i kapelu s kriptom.

Pavlini su u svojoj crkvi 1775. godine sagradili još jednu kriptu. Nova kripta smještena je u prezbiteriju, a dimenzije su joj sljedeće: dužina 4,10m, širina 3,5m i visina 1,9m (Rigoni 1914–1942). Sve do obnove crkve 1927. godine na ulazu u kriptu nalazila se kamena ploča sa sljedećim natpisom:

1775.
FRATRES ORATE
PRO NOBIS
mp : C 5

Ta je ploča zajedno s ostalim kamenim popločenjem crkve premještena u dvorište te je tijekom vremena postala nečitljiva. Na pokrovnoj ploči bio je jednostavan tekst: *Molite za nas braćo*. To je podsjetnik živima da uslijed svakodnevnih briga ne zaborave moliti za pokojnu subraću. Nakon kripte pavlini su iduće godine napravili i oltar koji i danas krasi crkvu. To samo potvrđuje da su pavlini bili red koji je djelovanjem svojih redovnika ostvarivao dugoročne koristi, a sve zahvaljujući svojem ozbiljnom i stručnom pristupu poslu, prenošenju znanja i kulture na stanovništvo te molitvi s kojom su započinjali i završavali dan.

Na ulazu u samu kriptu, u njenom podzemnim dijelu postavljen je kamen sa sljedećim natpisom:

F.F.
A.R.P.
VENCESLAUS
GRUBACH
PRIOR.DEF.
GE. CROATA
1775.

Ovaj tekst može se iščitati: FIERI FECIT / ADMODUM REVERENDUS PATER / VENCESLAUS / GRUBACH / PRIOR DEFINITOR / GENERALIS CROATA / 1775., odnosno u prijevodu: *Dade sačiniti / velečasni otac / Vjenceslav / Grubač / Prior i Generalni definator, Hrvat* (Rigoni 2014 – 2042).

Zadnji ukop u vanjskoj kripti pavlinskog samostana zabilježen je 27. prosinca 1785. godine, a već 1786. Josip II. Habsburg ukida pavlinski red te se zabranjuju i ukopi unutar crkava.

Groblje uz crkvu sv. Antona

Porastom broja stanovnika, uz već postojeća dva groblja od kojih je jedno bilo u posjedu pavlinskog samostana, potkraj 18. st. javio se problem daljeg proširenja odnosno otvaranja novoga groblja. U razdoblju od 1684. do 1782. go-

dine broj stanovnika se povećao od 700 na 1010, i to pretežno u priobalnim naseljima. To je jedan od glavnih razloga gradnje područne kapele sv. Antona na Gorici. U svojem vizitacijskom izvješću iz 1732. godine biskup Ivan Antun de Benzoni piše: *Die 16 Jan: Visitaui Ecclesia S: Antony Patauini in Criqueni-za pulera munda et nitida unico altare eidem Sancto dedicatu(s)... Non consacratu prout nec Ecclesia nec Coemeteriu... habet campanas tres.*⁵ Po ocjeni biskupa crkva je uredna i lijepa te ima tri zvona, ali nedostaje joj posveta, a nije posvećeno ni groblje uz nju.

U župnoj matici bivše župe Kotor navode se ukopi u crkvi i u groblju. Prvi ukop u crkvi obavljen je 1769. godine (Matična knjiga župe Kotor 1735-1793), a u groblju 1773. godine. Do 1788. u groblju je ukopano 106 osoba, a u crkvi 46 osoba. Kako je stara crkva sv. Antona srušena 1933. godine prilikom gradnje nove crkve, nemoguće je utvrditi je li u staroj crkvi postojala nekakva podzemna kripta. Trag groblju izgubio se kroz urbanizaciju u 19. stoljeću. Župnik Rigoni navodi da su uokolo kapele radnici prilikom kopanja pronašli mnogo ljudskih kostiju (Rigoni 1914–1942). Korištenje groblja sv. Antona pada u vrijeme kada ostala groblja (Kotor i crkva BDM) nemaju više kapaciteta za nove ukope. To je bilo samo privremeno rješenje dok nije osnovano novo groblje iznad pavlinskog samostana.

Novo crikveničko groblje – Coemeterio novo i groblje Pod ulikvinami

Godine 1788. imamo novu situaciju što se tiče ukopa pokojnika. Prvi put se javlja ukop pokojnika na novom groblju iznad bivšeg samostana koje je i danas u uporabi. Sa stranice 272. stare župne matice (*Matična knjiga župe Kotor-Crikvenica 1735–1793*) donosimo zapis o tome: *Die 27. Aprily obyt Adolescens filius Stephanus Ioanny Alafetich annoru(m) 17 et sepultus est in Coemeterio Novo ad Conventum provisus omnibus Sacramentis pmos.* Ovo groblje vremenom se povećavalo u više navrata te se i danas koristi kao jedino mjesno crikveničko groblje. Prvih sedam ukopa označeni su rednim brojevima, a onda se kao oznaka mjesta ukopa dalje spominje *Coemeterio novo* ili samo *Coemeterio*. Od 1788. do 1792. u nešto manje od pet godina na novom groblju je sahranjeno 130 osoba s područja svih crikveničkih naselja od Kotora, Sopaljske do Gornjeg kraja i naselja bližih obali. U tom razdoblju nije bilo ukopa ni na jednom drugom groblju.

U vezi početka ukopa na novome groblju valja spomenuti i usmenu predaju⁶ prema kojoj su se stanovnici Petaka dogovorili da na padini zvanoj Veli

⁵ Biskupski arhiv Senj (BAS) Fasc. A br. 38

⁶ Usmeno priopćenje Tea Matejčić Jerić (1932.- 2010.) prema priči koju je u djetinjstvu čula od svojih starijih.

bok, u neposrednoj blizini crikveničkoga samostana daju svojih *par lešic*, odnosno nekoliko zemljišnih parcela za ukop svojih starijih. Tako je započeto novo groblje koje se kasnije širilo i održalo do današnjega dana. Međutim, izgleda da se 1792. godine javljaju na novome groblju neki problemi s ukopima te je ponovno aktivirano groblje kod crkve sv. Šimuna i Jude Tadeja na Kotoru (*Matična knjiga župe Kotor-Crikvenica 1735–1793*) Razlog ove promjene ne može se iščitati iz matičnih knjiga, nego bi odgovor trebalo potražiti u arhivima.

Negdje potkraj 18. stoljeća Crikvenica aktivira još jedno groblje, i to na području današnjeg Gradskog kupališta. Groblje je dobilo naziv *Pod ulikvinami* po istovjetnom toponimu za taj predio, a koristilo se tridesetak godina⁷. Ovaj naziv vezan je za drugi toponim u neposrednoj blizini, koji se zvao *Ulikvini* pa je onda logično da se dio morske obale ispod toga lokaliteta nazivao *Pod ulikvini*⁸. Intenzitet korištenja ovog groblja ne može se precizno utvrditi zbog nedosljednih upisa u župnu maticu. Osim mještana na groblju *Pod ulikvinami* (Gregurić 1941) pokopano je i 26 utopljenika s bodulske bracere koji su stradali 25. travnja 1849. godine pred rtom Šilo na otoku Krku, a njihova je tijela more drugi dan izbacilo na crikveničku obalu.

Tridesetih godina 19. stoljeća ponovno se u uporabu vratilo groblje iznad bivšeg pavlinskog samostana, dok se groblje *Pod ulikvinami* tek povremeno koristilo. Ukopi na ovome groblju zabilježeni su 1836. i 1849. godine, kada je uslijed kolere došlo do većeg pomora stanovništva. Godine 1836. zakopano je *Pod ulikvini* dvadesetdvije, a 1849. godine pedeset i dvije osobe s time da je broj umrlih od kolere bio veći, ali je dio umrlih od kolere zakopan na mjesnom groblju (Gregurić 1941). U razdoblju od 1784. do 1857. broj stanovnika povećao se za 966, što znači da se broj stanovnika udvostručio.

Uz koleru koja je vladala 1849. godine vezan je i spomenik koji je Ivanu Caru-Pecini postavila obitelj. Spomenik je 1901. godine premješten na današnje gradsko groblje te je na taj način do danas sačuvan, a na njemu se nalazi tekst napisan u stihovima:

⁷ Gregurić Ratimir, Građa za povijest Crikvenice, 1941, privatni spisi u vlasništvu Slavka Matejčić

⁸ Prema usmenom priopćenju Ankice Pravdica od 30. 1. 2015. Bilo je to zemljište preko puta bivše *Vile Lucija*, koju je 1895. sagradio liječnik Hermann pl. Coltelli de Roccamare, u kojoj zgradi je neko vrijeme nakon Drugoga svjetskog rata bila smještena policijska uprava.

Dana 31 Kolovoza
 1849
 Ovdi pribivaju kosti
IVANA CZARA PECINE

 I da svakoj budućnosti
 Bude znato kak pogine
 Evo ti je moja Vera,
 Da je strasna bol kolera,
 Ona Njegov neprijatelj,
 Drugcie zove se Kratelj
 Za osam ur ga zaduši,
 I tako svoju smert da dusi,
 Dne zadnjega 31 Augusta
 Bud mu lahka zemlja ovasta
 Dobe svoje 45 Godine
 To mu podaj Gospodine
 Obitelj CZAR postavi njemu ovaj
 kamen
 Na uspomenu. nek mu Bog da
 pokoj : Amen

Ovo svakako predstavlja jedan od najranijih literarnih sastava nekog od stanovnika mjesta Crikvenice. Zanimljivo bi bilo pronaći autora.

Razvitkom turizma obalu je trebalo namijeniti za druge svrhe, pa je staro zapušteno groblje *Pod ulikvinami* trebalo ukloniti i ostatke pokojnika prenijeti na novo groblje. To je i napravljeno 1901. godine kada su iskopani ostatci pokojnika i smješteni u zajednički lijes. Posthumni ostatci spomenutoga Ivana Cara-Pećine stavljeni su u malu posebnu škrinju te su zajedno sa spomenikom i još jednim spomenikom s latinskim tekstom preneseni na novo groblje u blizini bivšega samostana. Svečani sprovod vodio je župnik Aleksandar Car, sin spomenutoga Ivana Cara – Pećine. Zajednički posmrtni ostaci sahranjeni su odmah lijevo od ulaza u današnje groblje, a na obližnji zid groblja postavljena je kamena ploča sa sljedećim natpisom (Gregurić 1941):

EXHUMACIJA „POD ULIKVINAMA”
IZVEDENA I SVEČANO OVDJE SAHRANJENA
DANA 6. LISTOPADA 1901.
SVET VEČNI DA SVETIT IM GOSPODI
AMEN

Kamena ploča stoji još i danas na zidu, ali je na žalost nečitljiva.

Sadašnje crikveničko groblje bilo je u početku mnogo manjeg opsega i dosegalo je do iza kapelice sv. Ivana, koja je vjerojatno sagrađena početkom 19. stoljeća. Iza kapelice nalazila se jama koja je krajem 19. stoljeća zatrpana tako da je prostor za širenje groblja dosegnuo do ceste za Gornji kraj. Međutim, vremenom je Crikvenica rasla, premda se u pojedinim vremenskim intervalima primjećuje pad broja stanovnika. Tako je broj stanovnika između 1905. i 1910. godine smanjen za 278 ili 7,3%. Tu promjenu izazvalo je iseljavanje stanovništva u potrazi za poslom. Godine 1918. zabilježena su 143 umrla uslijed španjolske gripe koja je desetkovala stanovništvo iscrpljeno slabom prehranom tijekom Prvog svjetskog rata.

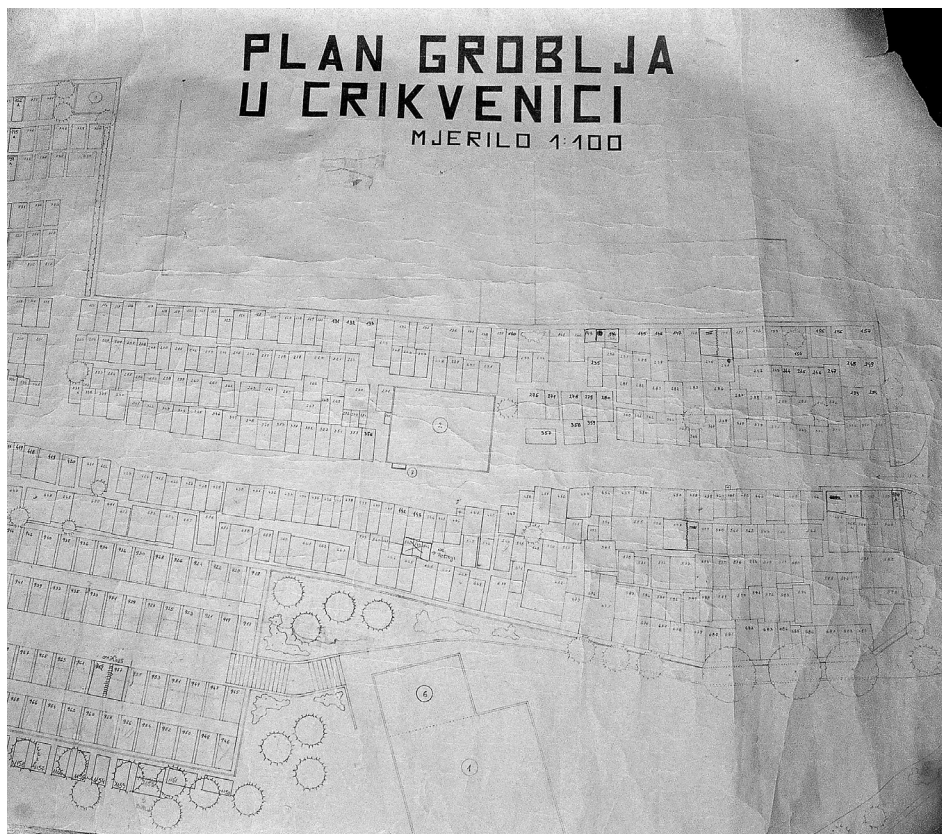
Problem groblja je pokrenula je općinska uprava 1932. godine. Postojala su dva rješenja. Prvo, za koje je bila većina stanovništva, da se postojeće groblje proširi i drugo, dugoročno rješenje, da se groblje preseli na predio Njivice blizu naselja Židine. Bila je osnovana komisija, a uključila se i uprava Savske banovine, ali stanovnici predvođeni župnikom Rigonijem nisu popuštali. Donesena je bila i odluka o preseljenju 28. 12. 1933. godine na koju su se stanovnici zastupani po odvjetniku dr. Vanji Potočnjaku žalili tadašnjem Ministarstvu pravde u Beogradu, ali je Ministarstvo odbilo žalbu i podržalo prvostupanjsku odluku banske uprave (Rigoni 1914–1942). Za provođenje odluke, znači osnivanje novoga groblja, trebao je osigurati veći iznos novca koji općina nije imala, pa se nastavilo po starom ukopavati na postojećem groblju.

Za vrijeme Drugoga svjetskog rata groblje je malo prošireno na inicijativu okupacijske talijanske vojske, koja je tadašnjoj općini ustupila jedan stari kamion koji je dovezio zemlju. Kamion se ubrzo pokvario tako da o nekom znatnijem proširenju groblja usred rata nitko više nije razmišljao (Gregurić, 1941).

Današnje crikveničko groblje nastalo je na ideji proširenja postojećeg groblja. Nakon osnivanja Banovine Hrvatske 1939. godine promijenjena je spor-

Slika 5. Stari kameni spomenik uzidan u ogradni zid crikveničkog groblja . Snimio Slavko Matejčić 2015. god.

Slika 6. Plan postojećeg groblja u središtu Crikvenice. GKTD *Murvica*.

na odluka o preseljenju groblja na predio Njivice blizu naselja Židine i done-sena nova odluka o njegovu proširenju. Tako je groblje do današnjega dana ostalo na postojećoj lokaciji. Poslije Drugoga svjetskog rata upravljanje gro-bljem povjereno je komunalnom poduzeću⁹. U ozbiljnije radove i projekte za poroširenje groblja krenulo se 1965. godine, i to na istočnome dijelu groblja, koje se proširilo prema istoku i povećalo za cca 300m².

Mrtvačnica na gradskome groblju izgrađena je 1969. godine i donijela je promjenu starih pogrebnih običaja po kojima se preminuloga nosilo u spro-vodu od kuće do groblja. Stanovništvo je teško prihvaćalo da se sprovod obavlja iz mrtvačnice, pa je tadašnji tajnik Općine Crikvenica Ilija Marković zamolio župnika Vladimira Sušića da on utječe na ljude da prihvate uporabu mrtvačnice. U vremenskom razdoblju od dvadeset godina od 1961. do 1981.

⁹ Uprava komunalnog poduzeća bila je smještena u kućici na ulazu u gradsko ku-palište, koje je također bilo u sastavu poduzeća. Tadašnji direktor bio je Franjo Brozičević, a tehnički direktor Marijan Štajduhar.

Slika 7. Najstariji dio crikveničkog groblja. Snimio Slavko Matejčić 2015. godine

broj stanovnika Crikvenice povećan je za 72 % ili za ukupno 2.664, što je nešto više od godišnjeg prosjeka tijekom 327 godina. To povećanje broja stanovnika ujedno je značilo i značajno povećanje broja korisnika groblja, a to je i bio glavni motiv rukovodstva komunalnog poduzeća da krene u značajno povećanje površine groblja.

Zapadni dio groblja napravljen je u nekoliko etapa od 1970. do 1971. godine. Najprije je napravljen potporni zid, a onda je zemljište iznivelirano nasipavanjem. Kod planiranja grobnih mjesta vodilo se računa da se ostavi dovoljno mjesta za prolaze kao i da svako grobno mjesto ima standardnu veličinu¹⁰. Danas se groblje prostire na 5000 m² i ima 1.350 grobnih mjesta i mrtvačnicu s dva prostora za obavljanje pogrebnih obreda te rashladne uređaje, skladište, kancelariju i sanitarni čvor. Grobljem upravlja komunalno poduzeće Eko-Murvica.

Memorijalna groblja

U centru Crikvenice u parku Palih za domovinu postoji još jedno groblje ili bolje rečeno spomen-kosturnica. U tom spomen-groblju sahranjeno je 108 partizana koji su poginuli u jednoj od zadnjih bitaka Drugoga svjetskog rata. Bila

¹⁰ Marijan Štajduhar i Ivica Kalanj, usmena izvješća, travanj 2015.

je to bitka za Rijeku koja se vodila krajem travnja 1945. sve do 3. svibnja kada je oslobođena Rijeka. Prema nekim procjenama tada je poginulo oko 2000 partizanskih boraca. U crikveničkom hotelu *Therapia* bila je bolnica u koju su dopremani ranjenici, dok se poginule pokapalo na improviziranom groblju na sjeverozapadnoj padini brda Kotor, nasuprot pogonu bivšeg poduzeća *Mesoopskrba*. Kasnije, 1959. godine izvršena je ekshumacija posmrtnih ostataka koji su sahranjeni u novoizgrađenoj spomen-kosturnici u bivšem parku Palih boraca¹¹. Na grobnici stoji uz spisak imena poginulih sljedeći natpis:

**PALIM BORCIMA IV ARMIJE NOVJ
PODIŽE NAROD CRIKVENIČKE OPĆINE
POVODOM 40 – GOD. KPJ 29. XI. 1959.**

Osim ovih službenih grobalja postoje i pojedinačna stratišta koja su u vihoru rata privremeno poslužila kao grobišta prilikom nasilnih egzekucija. Na lokalitetu *Kmajac* blizu mosta za Grižane talijanska fašistička vojska je 26. prosinca 2015. strijeljala dr. Ivana Sobola, Franju Cara i četvoricu Imočana. Isto tako, 1943. godine partizanska vojska je iza klaonice (*Mesoopskrba*) strije-

Slika 8. Spomen-kosturnica u crikveničkom Parku palih za domovinu ispred Hotela *International*.

¹¹ Anđelko Manestar, usmeno izvješće, rujan 2015.

ljala neutvrđeni broj civila iz Crikvenice i okolice, među kojima su bili Ljubo Ivančić-Karliško, Ivan Lovrić-Coto i Barica Krištafor rođ. Brnjac. Ovi događaji zaslužuju detaljnije istraživanje i jedan posebni članak.

Plan budućeg groblja Crikvenica–Zoričići

Nakon osamdeset godina, 2015. godine u Crikvenici se ponovo pristupilo rješavanju pitanja mjesnog groblja. Kako je prostor starog groblja sa svim dosadašnjim proširenjima iskorišten do kraja, tražilo se lokaciju za novo groblje. Nakon duljeg ispitivanja prihvaćena je lokacija u blizini naselja Zoričići ispod vrha Drenin. Predio gdje se planira urediti novo groblje udaljen je oko 3,7 kilometara od starog groblja. Projektom dovršenim srpnju 2015. (projektant ADF d.o.o. Karlovac, investitor Grad Crikvenica) predviđeno je da bi novo groblje trebalo zadovoljiti potrebe cijeloga Grada Crikvenice za idućih sto godina jer ni groblja ostalih mjesta Dramlja, Jadranova i Selca ne raspolažu dovoljnim prostorom za dalje širenje.

Urbanistički plan predviđa potrebnu površinu od 37.132 m², od toga 17.855 m² za grobna polja, 13.581 m² za zelene površine, 4.084 za prometne površine te 1543 m² za prateće građevine raznih namjena. Planira se postupno u fazama izvesti 6.185 ukopnih mjesta jer ako u prosjeku godišnje ima oko 60 ukopa, to znači da će se maksimalni kapacitet groblja dostići za sto godina, pa je nepotrebno imati svih 6.185 mjesta odmah na raspolaganju. Zbog strme padine, u prosjeku od 12 – 25 %, groblje će biti postavljeno na terasama na kojima će biti grobna mjesta i prolazi. Do terasa će se dolaziti stepenicama i sustavom rampi. U ulaznom prostoru u zapadnom dijelu planirano je javno parkiralište s kojeg se glavnom ulaznom rampom nagiba do 8% i pješačkom stazom sa stubištima penje do središnjeg ceremonijalnog trga gdje su smješteni oproštajni prostori i mrtvačnica. Ovo sve dakako predstavlja samo opis iz urbanističkog plana uređenja, a do konačne realizacije treba ishoditi niz dozvola i projekata, izvesti infrastrukturne priključke, što i uz najefikasniju organizaciju znači višegodišnje trajanje projekta.

Na prethodnim stranicama mogli smo vidjeti važnost koju groblje predstavlja za ljudsku zajednicu i brigu koju su Crikveničani kroz povijest iskazivali kada je u pitanju bilo sahranjivanje pokojnih članova zajednice.

Na prostoru Crikvenice tijekom više od 2.000 godina zabilježen je veći broj groblja i ukopišta koja su redovno bila vezana uz naselja. Njihove lokacije bile su usklađene s potrebama stanovništva, a mijenjale su se s početkom, odnosno prestankom života pojedinih naselja. Od konca 18. i početka 19. st. otvaraju se nova groblja zbog povećanja broja stanovništva Crikvenice, koje se samo u razdoblju od 1857. (2.007 stanovnika) do 2011. (6.880 stanovnika) povećalo za gotovo 3,5 puta. Zabilježeno je i zatvaranje pojedinih groblja, a razlozi nji-

hova napuštanja su različiti, od sanitarnih (ukopi u crkvama, na lokaciji Gradskog kupališta), napuštanje naselja (groblje na Kotru) te provođenje novih urbanističkih propisa (na lokaciji Gradskog kupališta i kod crkve sv. Antona).

Može se reći da groblje i njegovo uređenje predstavlja ogledalo funkcioniranja same zajednice jer pretpostavlja dugoročno planiranje, utvrđena pravila i čvrstu ruku koja ih provodi, a sve kako bi se osigurao pijetet i dostojanstven odnos prema pokojnicima. Danas to područje uređuju zakoni i pravilnici i postoje profesionalne organizacije koje brinu o njihovoj provedbi, i to je potpuno drugačije nego u nekim ne tako davnim vremenima, kada je o svemu morala brinuti zajednica ograničena sa svim resursima, a život je morao teći.

Literatura i izvori

BARBARIĆ, Ivan. 1983. Grižane u doba feudalnih društvenih odnosa. *Vinodolski zbornik* 3. Koordinacioni odbor za njegovanje i razvijanje tradicija NOB i socijalističke revolucije. Crikvenica.

BOGOVIĆ, Mile. 2003. *Senjsko-Modruška ili Krbavska biskupija. Izvješća biskupa Svetoj Stolici (1602.-1919.)*. Hrvatski državni arhiv-Kršćanska sadašnjost. Zagreb.

CAR-KUJARICA, Bernard. (1911.-1925.). Preslika bilježnice. Zavičajna zbirka Gradske knjižnice Crikvenica.

Cimitero. 2015. WIKIPEDIA, L'enciclopedia libera, it.wikipedia.org/wiki/Cimitero/ (pristupljeno 29.7.2015.)

Državni zavod za statistiku <http://www.dzs.hr>

GREGURIĆ, Ratimir. 1941. *Grada za povjest Crikvenice*. Rukopis u vlasništvu Slavka Matejčića.

GRUPA AUTORA. 2015. *Urbanistički plan uređenja groblja Crikvenica–Zoričići (G3)*. Prijedlog plana. ADF. Karlovac.

KLAIĆ, Vjekoslav. 1914. *Život i djela Pavla Ritera Vitezovića (1652.–1713.)*. Matica hrvatska. Zagreb.

KRIŠTAFOR, Vladimir. 1988. *Turistička Crikvenica*.

Kultura polja sa žarama. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34561> (pristupljeno 26.8.2015.).

LASZOWSKI, Emilij. 1923. *Gorski kotar i Vinodol*. Zagreb.

LOVRIĆ, Edo. 1907. *Sjedište oblasti u Vinodolu*. Crikvenica

MANZADOR, Pio. 1768. Biskupski arhiv Senj (BAS) Fasc.B 43(B)

MATEJČIĆ, Slavko. 2004. Dva dokumenta pavlinskog samostana u Crikvenici. *Vinodolski zbornik* 9. Ustanova u kulturi *Dr Ivan Kostrenčić*. Crikvenica.

MATEJČIĆ JERIĆ, Tea. Oko 2000. Usmeno priopćenje, osobna arhiva SM *Matična knjiga župe Kotor-Crikvenica*. 1735. – 1793. Riječka nadbiskupija. Državni arhiv Rijeka.

- OPAČIĆ, Nives. 2005. *Pusto šamatorje*. <http://www.matica.hr/vijenac/290/> (pristupljeno 28. 7. 2015.).
- RIGONI, Antun. *Spomenica župe Crikvenica 1914.–1942.* rukopis. Arhiv Župe Uznesenja BDM. Crikvenica.
- SLADOVIĆ, Manojlo. 1856. *Povésti biskupijah Senjske i Modruške ili Krbavske*. Tiskom austrianskoga Lloydja. Trst.
- STARAC, Ranko. 2008. Tijekom povijesnih razdoblja. U: *Grad Crikvenica – kamik, more i čovik*. Crikvenica. STARAC, Ranko. 2004. Kulturno-povijesna baština sela Kotor. *Vinodolski zbornik 9. Adamić i Ustanova u kulturi Dr Ivan Kostrenčić*. Rijeka–Crikvenica.
- ŠILJEG, Bartul; LIPOVAC VRKLJAN Goranka; OŽANIĆ ROGULJIĆ Ivana; KONEŠTRA Ana. 2013. Crikvenica – Ad turre, rezultati sustavnih arheoloških istraživanja rimske keramičarske radionice na lokalitetu Igralište 2012. godine. *Godišnjak Instituta za arheologiju IX-2013*. Zagreb.
- TOMORAD, Mladen. 2014. *Rimski pogrebni običaji*. www.starapovijest.eu/rimski-pogrebni-obicaji/ (pristupljeno 10. 9. 2015.).
- Urbanistički plan uređenja groblja Crikvenica-Zoričići*. 2015. Grad Crikvenica. Projektant ADF d.o.o. Karlovac.
- Zakon o grobljima – pročišćeni tekst*, NN 19/98, 50/12, <http://www.Zakon.hr/3/381/Zakon-o-grobljima> (pristupljeno 27. 7. 2015.)

Slavko Matejčić, BSc Econ.
Petak, 51260 Crikvenica
smateji1@gmail.com

Crikvenica's cemeteries

Summary

In the paper the author gives an overview of the final resting places, from the oldest prehistoric finds at the area of Stolnić, finds from Antiquity within the Roman Ad Turre, the Stranče-Gorica mediaeval cemetery in the nearby hinterland of Crikvenica, then the three cemeteries connected to the churches: Saints Simon and Jude Thaddeus in the settlement of Kotor, St Anthony on Gorica and the Pauline Church of the Blessed Virgin Mary at the mouth of the Dubračina, a single use cemetery at the site of the town's current bathing area, to the present-day and future Crikvenica cemetery which exists only in planning documents. The history of Crikvenica's cemeteries is in fact the history of the town of Crikvenica itself and its urbanisation. With the growth of the population, which over the last 150 years has increased almost three and a half times, the need for new burial grounds has also grown. Therefore, at the end of the 18th century and the beginning of the 19th three cemeteries opened in new locations, however for urbanisation reasons two cemeteries were closed, and the burials moved to the current Crikvenica cemetery. The spatial resources of the existing cemetery have been used to the extremes, so planning documentation has been made for a new cemetery near to the Crikvenica settlement of Zoričići, under the hilltop of Drenin.

Keywords: Crikvenica, cemetery, graveyard, population